

Huumori ja ironia

ÄI5 oppitunti 6

Inka Vilén syksy 2026

Tavoitteet

- Opit, miten huumoria ja ironiaa käytetään vaikuttamisen keinoina.
- Opit tutkimaan huumorin tehtäviä, keinoja ja lajeja.

Keskeisiä käsitteitä

- huumori
- ironia
- satiiri
- musta huumori
- parodia
- sarkasmi
- vastamainos

Huumorin tehtäviä

- Huumori on voimakas vaikuttamisen keino.
- Sosiaaliset tehtävät:
luodaan yhteenkuuluvuuden tunnetta,
käsitellään vaikeita tunteita
ja ahdistavia tapahtumia

Huumori vaatii kriittisyyttä

- Kriittisyyttä! Kärjistystä, jopa valheellista sisältöä huumorin suojista
- Erityisen ongelmallista yhteiskunnallisissa kysymyksissä ja julkisuuden ihmisten kohdalla

Huumori rakentuu

- yhteenopimattomien elementtien yhdistämisestä
- odotusten rikkomisesta
- asioiden kääntämisestä pääläelleen

Huumori on kontekstisidonnaista

- Huumoriin vaikuttaa maailmankuva, arvot ja tausta sekä ajallinen konteksti
- Yhteiskunta ja arvot muuttuvat
→ se, mistä saa vitsailla, muuttuu
- Esim. vähemmistöt, etninen tausta
- Vrt. tabut

Huumorin keinoja

- yhteensopimattomuus
- liioittelu
- odotuksenvastaiset juonenkäänteet
- toisto
- stereotypiat
- kielellä leikittely
- intertekstuaaliset viittaukset
- fyysinen komiikka (slapstick-komedia)

Huumorin lajit

- **Satiiri:** liioittelemalla osoitetaan henkilön/instituution/yhteiskunnallisen ilmiön heikkouksia
esim. opliittinen tai yhteiskunnallinen satiiri
- **Musta huumori:** hauskuus + synkät elementit
vitsaillaan vakavilla asioilla (esim. kuolema)
- **Parodia:** ivamukaelma
otetaan kantaa tai tehdään naurunalaiseksi
alkuperäisen tekstin tai lajin piirteitä
esim. vastamainokset

Ironia

Ironia

- sanotaan yhtä, tarkoitetaan muuta (jopa päinvastaista)
- ks. oppikirjan teksti (Tuukka Terveonen)

Tunnista ironia

- sisällön ja tyylin välillä on ristiriita
- ajatukset ovat liioiteltuja
- sisältö on arkikokemuksen vastainen
- Konteksti paljastaa ironian.
- Jos lukija ei tunnista ironiaa, tekstin ymmärtää väärin.

Ironia

- Ironiassa hyödynnetään metaforia, idiomeja, kiertoilmauksia, liioittelua, vähättelyä, ylisanoja, hyperbolaa, retorisia kysymyksiä, epäsuoria pyyntöjä sekä asioiden sanomista täysin vastakkaisessa merkityksessä.
- Ironisuutta ja sarkastisuutta voi ilmaista tietyllä äänensävyllä, tietyissä tekstilajeissa emojiilla.
- Lähde <https://fi.wikipedia.org/wiki/Ironia>

Ironia

- Ironia (< m.kreik. εἰρωνεία, eirōneía 'teeskentely') eli epäsuora iva on ilmaisumuoto, jossa käytetyt sanat ovat ristiriidassa puhujan todellisen tarkoituksen kanssa. Ironialla voidaan viitata myös ristiriitaiseen tilanteeseen.
- Ironiaa voidaan käyttää huumorina, peiteltynä hyökkäyksenä, kritiikkinä tai loukkauksena, omien puheiden perumiseksi tai ryhmäidentiteetin vahvistamiseksi.
- Lähde <https://fi.wikipedia.org/wiki/Ironia>

Sarkasmi

- Sana sarkasmi on peräisin kreikankielisestä sanasta sarkasmos (σαρκασμός) ('iva, pilkka') jonka verbimuoto on sarkazein ('puhua kitkerästi, ivata', sananmukaisesti 'repiä lihaa' tai 'purra huulta raivoissaan')
- Sarkasmi on purevaa ivaa tai purevan ivallinen ilmaus
- Sarkasmilla tarkoitetaan sanallista ironiaa, joka on tarkoituksellista, peittelemätöntä ja yleensä loukkaavaksi tarkoitettua
- Sarkasmilla ilmaistaan kielteistä ja arvostelevaa asennetta tiettyjä henkilöitä tai tapahtumia kohtaan.
- Lähde <https://fi.wikipedia.org/wiki/Sarkasmi>

Sarkasmin tunnistaminen

- **todellisuudenvastaisuus**
(esimerkiksi koiranilmalla lausuttu ”Kaunis ilma tänään”)
- **vahva liioittelu**
(tarjoilijaa kauan odoteltua lausuttu ”Täällähän on aivan loistava palvelu”)
- **varmistavan kysymyksen käyttö**
(juurihoidon jälkeen lausuttu ”Taisit nauttia siitä, vai mitä?”)
- **suora vihje**
(”Rakastan tätä luentoa – jos valehdellaan”)
- **kineettiset ja prosodiset vihjeet**
(silmien pyörittely, silmänisku, ironinen äänensävy)
- Psykologivertaisija Roger J. Kreuz (1996) Wikipedian mukaan <https://fi.wikipedia.org/wiki/Sarkasmi>

Tilannesidonnaista

- Jokin tapahtunut asia voi olla ironinen, mutta ei sarkastinen.
- Esimerkiksi jos auto törmää kylttiin, jossa lukee "kiitos kun ajat varovasti", on tilanne ironinen.
Jos joku tätä sitten kommentoi tyyliin "ajoipas hän hyvin", on kyse sarkasmista.
- <https://www.kirjastot.fi/kysy/mika-on-ivan-sarkasmin-ja>